

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуто вплив інституту фінансового посередництва на інвестиційну поведінку населення. Визначені окремі напрямки оптимізації інвестиційної діяльності та їх вплив на господарський обіг. Запропоновані конкретні шляхи активізації фінансово-посередницької діяльності.

Ключові слова: інвестиції, фінансове посередництво, заощадження населення, фінансово-інвестиційні компанії, ризики, накопичення, індивідуальне інвестування, інвестиційний проект.

Постановка проблеми. Одним із факторів розвитку національної є інвестування. Потреба у коштах для розвитку виробництва і структурної перебудови економіки частково могла бути задоволена значною кількістю грошей, які мають українські громадяни. За оцінками експертів вільні грошові ресурси населення України складають близько 50 млрд. дол. [8]. Підірвана довіра до банків, кредитних спілок та пайових, інвестиційних фондів, стагнація на ринку нерухомості стримують інвестиційну активність населення. Залучення коштів населення у інвестиційну діяльність може знизити соціальну напругу у суспільстві, поживати ситуацію на ринку товарів і послуг [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку фінансового посередництва, як певної форми трансформації інвестиційного капіталу знайшли відображення у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів. Теоретичною базою становлення фінансового посередництва можна вважати праці Р. Левіна [11], Дж. Тобіна, Дж. Бенетона, та К. Сміта та інших американських економістів, які визначили їх функції, механізм впливу на економіку, обґрунтували необхідність їх існування. Думка про те, що саме фінансові посередники мають забезпечити нові поєднання факторів виробництва з фінансовими ресурсами, що врешті решт поєднується в концепцію інноваційного фінансування, належить Й. Шумптеру [10]. Західна економічна наука визначила роль фінансових посередників, як інструменту зниження трансакційних витрат, ризиків прискорення використання відносно вільних грошових ресурсів [2].

Теоретичні і практичні питання функціонування фінансових посередників в умовах перехідної економіки розглянуті у працях А. Р. Дарбиняна, Е. М. Сандояна [7], Б. І. Алехіна, В. Галанова, Корнєва В. В. [6], Ю. Мелехіна, Ю. Столярова]. Проблеми фінансової поведінки населення були досліджені Дж. Ходжсоном [9], Розмаїнським І. В., Панчишиним С.

Проте, недостатньо висвітлені питання, які присвячені аналізу взаємозв'язку окремих чинників перетворення збережень населення у інвестиції та ролі окремих видів посередників у розв'язанні цієї проблеми.

Метою даної статті є визначення місця і значення внутрішнього інвестування у прискоренні економічного розвитку країни та особливої ролі, яку може зіграти фінансове посередництво; визначення джерел інвестування населення та огляд типів фінансових посередників; вивчення чинників успішної діяльності посередницьких компаній на ринку трансформації заощаджень населення у інвестиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблему інвестування громадян або домогосподарств слід розглянути мінімум як у трьох аспектах.

Перший аспект – з позиції споживача, власника «відносно вільних коштів», які він відриває від свого поточного споживання та з ризиком для себе. Кількість грошей та інших активів, проінвестованих у фінансові продукти залежить від добробуту людини, характеру його витрат. З іншого боку, сам процес інвестування у окремих груп людей є сам по собі потребою, азартною грою. При цьому цікавим є те, з якою наполегливістю люди знаходять кошти для інвестування, коли розуміють сою економічну вигоду.

Важливим фактором зрушення у процесі активізації внутрішнього інвестування може стати прозорість діяльності потенційних продавців фінансових продуктів, підвищення рівня відповідальності за їх обіцянками. Ресурси участі населення у інвестиційній діяльності не

обмежується тільки вільними коштами, які в певний період часу відносно не потрібні сьогодні. Населення має можливості знайти гроші для участі в програмах інвестування. Джерела та інші та напрямки інвестування населення показано на рис. 1.

Важливим фактором зрушення у процесі активізації внутрішнього інвестування може стати прозорість діяльності потенційних продавців фінансових продуктів, підвищення рівня відповідальності за їх обіцянками. Ресурси участі населення у інвестиційній діяльності не обмежується тільки вільними коштами, які в певний період часу відносно не потрібні сьогодні. Населення має можливості знайти гроші для участі в програмах інвестування. Джерела та інші та напрямки інвестування населення показано на рис. 1.

Другий аспект – з позиції компанії, яка використовує гроші населення у своєму бізнесі. Робота з великою кількістю позичальників (населення) значно складніше, ніж з обмеженим колом (власники великих капіталів). Але банки – найбільші позичальники довгострокових капіталів самі по собі є посередниками між населенням і потенційними інвесторами. Незважаючи на різке падіння довіри людей до всіх учасників фінансового ринку, банки мають найбільшу ступінь довіри ніж інші (кредитні спілки, інвестиційні, пайові фонди). Спонукаючи людей до співпраці з кінцевим споживачем інвестицій не просто, але цілком можливо. Для цього їм потрібно налагодити систему взаємовідносин зі своїми дрібними інвесторами. Нинішня практика свідчить про те, що фінансово-промислові групи не проявляють великої зацікавленості до роботи з населенням. Деякі створюють свої банки, за допомогою яких залучають гроші у пересічних громадян. Практично не існує ринок цінних паперів для «звичайних» людей, на якому можливо було купувати і продавати акції, облігації, інвестиційні сертифікати. Для того, щоб відбулися зрушення у цьому напрямку, потрібно створити інституційну базу, яка б забезпечила гарантії всіх гравців цього ринку.

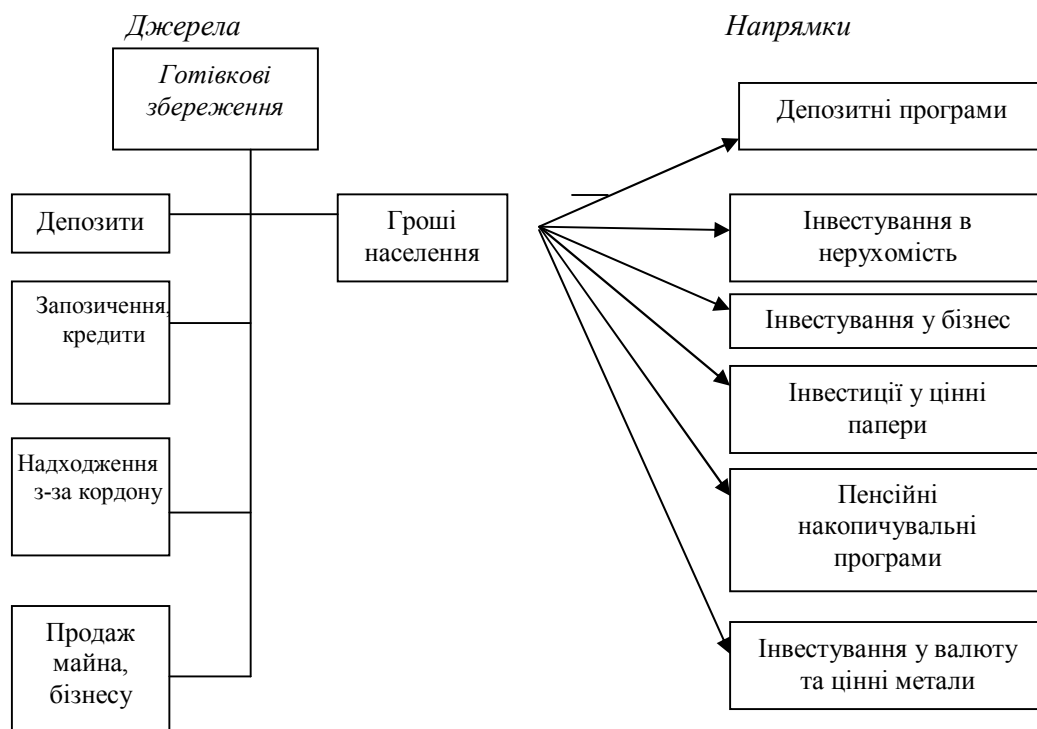

Рисунок 1. Джерела та напрямки інвестування населення

Третій аспект – з позиції держави, уряду. Інвестиційна діяльність громадян спроможна збільшити їх доходи, знизити соціальну напругу, спрямувати гроші у інноваційні проекти структурної перебудови економіки. Розвиток добровільних пенсійних накопичень недержавними установами спроможний прискорити реалізацію пенсійної реформи. Незважаючи на наявність Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» основні учасники

ринку – (страхові компанії, банки і пенсійні фонди) знаходяться не в рівних конкурентних умовах [1].

Таким чином, усі потенційні учасники інвестиційного процесу зацікавлені у його прискоренні, але цього не відбувається. Основними причинами, на наш погляд, являються:

- недостатня гарантія прав інвесторів від обману, невиконання умов, зміни правил;
- нестабільність податкової бази щодо обкладення доходів інвесторів і фінансових компаній;
- слабкий рівень фінансової та правової грамотності у населення.

Фінансова поведінка населення визначається співвідношенням ощадної, кредитної та інвестиційної поведінки. Ощадна поведінка обумовлена бажанням людей акумулювати певну кількість грошей для визначених витрат або інвестування та зберегти гроші при максимальній гарантії надійності у тому числі і від інфляції. В основі інвестиційної поведінки лежить намагання особи отримати дохід від своїх активів. Це вже не тільки збереження грошей від інфляції, а ризикована операція з метою збільшення свого багатства.

Кредитна поведінка являє собою бажання витратити «побільше і зараз». Цьому сприяють людські потяги до «красивого життя» та весь маркетинговий комплекс створення потреб у іноді непотрібних товарах. Вона стимулює споживчий ринок, виробництво товарів для населення. На перший погляд, ця боротьба за відносно вільні гроші людей передбачає ними прийняття взаємовиключних рішень: витратити гроші зараз (поки є найбільш вигідна пропозиція); зберегти кошти на «чорний день» або на випадок, коли вони більш потрібні; захистити їх від інфляції; ризикнути, маючи шанс заробити великі гроші. Між цими фінансовими діями є певний взаємозв'язок. Не обов'язково бажання одного передбачає відмову від іншого. Наприклад, накопичення грошей у банківській установі може бути етапом підготовки до вдалого інвестування, яке у майбутньому призведе до збільшення витрат родини-інвестора. Таким чином, для більшості людей фінансова поведінка – це комбінація стратегій.

На сучасному етапі розвитку фінансового ринку рішення населення носять здебільшого емоційний характер, на який впливає реклама окремих установ. Змінити цю ситуацію може розвиток інституту фінансового посередництва. Фінансові посередники виконують у економіці декілька основних (трансформація заощаджень у фінансові продукти; створення інвестиційного капіталу людей; зниження ризику всіх учасників фінансового ринку; мобілізація заощаджень) і побічних функцій (сприяння обміну товарів та послуг; моніторинг менеджменту фірм і приведення в дію механізмів корпоративного контролю) [3].

Різні функції посередників на фінансовому ринку призвели до існування кількох їх типів:

– Фінансові посередники контрактно-ощадного типу. До них належать страхові компанії і пенсійні фонди, які пропонують для населення продукти для забезпечення соціального захисту у вигляді пенсійних і страхових програм.

- Фінансові посередники інвестиційного типу (інвестиційні компанії та фонди). Різноманітність інвестиційних фондів дозволяє реалізовувати гнучкі стратегії і залучати до інвестиційних процесів заощаджень і різних сегментів домогосподарств.

– Фінансові посередники інформаційно-консалтингового типу. В основу їх завдання покладено забезпечувати населення інформацією про потенційну прибутковість і ризикованість збереження грошей та активів, інвестиційної діяльності. Завдяки моніторингу фінансового ринку, залученню фахівців цією справою, вони мають змогу збільшити ступінь довіри до фінансово-інвестиційних компаній. Фінансові посередники цього типу проводять просвітницьку роботу серед населення стосовно використання грошей, пошуку резервів для інвестування, оцінюють ризики [4].

Інститут фінансового посередництва в Україні знаходиться на стадії становлення. У порівнянні з розвинутими країнами світу кількість посередницьких компаній (агентських, брокерських, консалтингових) значно менша. З іншого боку, кількість банків, страхових компаній значно перевищує ту кількість, яка необхідна для обслуговування фінансових потоків в нашій країні. На наш погляд, це пов'язано з двома причинами. Перша – розмежованість сутності та функцій фінансового посередництва в оздоровленні економіки, що призвело до недосконалості законодавчої бази їх діяльності, яка ставить у нерівні умови різні компанії. Друга – в надмірній підтримці «основних» гравців на фінансовому ринку банків і страхових

компаній. Можливо, фінансові посередники мають змогу частково знайти порозуміння між населенням та фінансовими установами. Це пов'язано з тим, що успіх діяльності фінансових посередників залежить від успішності фінансово-інвестиційних компаній і зростання реальних доходів населення.

На сучасному етапі вихід з кризи фінансового сектора залежить також від активної ролі держави у розвитку інвестиційних процесів. Вона проявляється у таких напрямках діяльності:

- покращення правової бази, законодавчих актів, правил діяльності кредитно-фінансових інститутів, системи державного регулювання фінансового ринку;
- повернення довіри населення до фінансових інститутів та фінансових посередників за рахунок посилення гарантій збережень і інвестицій, їх своєчасної ліквідності;
- стимулювання процесу інвестування у реальний сектор економіки у тому числі за рахунок коштів громадян;
- вдосконалення податкового механізму стосовно індивідуального інвестування, розвитку індивідуальних і корпоративних накопичувальних страхових і пенсійних програм;
- розвиток фондового ринку шляхом зниження витрат і спрощення доступу на нього емітентів та інвесторів, підвищення якості регулювання цього ринку з метою запобігання маніпуляції (у тому числі на основі інсайдерської інформації), більш повного розкриття інформації емітентами, підвищення фінансової відповідальності професійних учасників ринку цінних паперів;
- інформування населення про можливості і заходи інвестиційної діяльності з метою підвищення фінансової культури.

Прибутки від інвестування можуть стати вагомим внеском у дохід українських домогосподарств. Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує розвиток інформаційно-фінансового посередництва. Цей вид діяльності поки не знайшов свого розвитку на Україні. Причини цього наступні:

- інформація про діяльність фінансово-інвестиційних компаній на ринку недостатньо прозора, реальна ціна цінних паперів та інших фінансових продуктів не відповідає їх квотуванню;
- інформаційно-консалтингові компанії стають заангажованими фінансовими компаніями, перестають бути незалежними, направляють дії людей, які звертаються до них за консультацією у вигідний для себе напрямок;
- виникає спокуса для власників цих компаній приєднатись до співпраці з фінансовою компанією або створити свою.

В Україні вже зараз діють вітчизняні й міжнародні фінансово-консалтингові компанії, які проводять розробку інвестиційних стратегій підприємств, систем прийняття рішень щодо інвестицій, пошук компаній для інвестицій, планування і оцінка інвестиційних проектів та інші види діяльності [5]. Звичайно вони можуть диверсифікувати свою діяльність і працювати з населенням, але для цього потрібне знання психології людей, створення системи обслуговування.

Висновки Досвід підйому фінансових ринків розвинутих країн показує, що велика кількість домогосподарств задіяна у інвестиційній діяльності. Ця система побудована на плідній співпраці фінансово-інвестиційних компаній, фінансових посередників та населення. Натомість держава створює для цього відповідні гарантії та умови.

В Україні до нинішнього часу не вирішеними є питання діяльності різних видів фінансового посередництва (страхового посередництва, недержавних пенсійних фондів, та ін.). Населення та суспільство в цілому зацікавлені у залученні заощаджень громадян в реальний сектор економіки. Це призведе до скорочення потреб держави у зовнішньому запозиченні. Фінансові посередники, особливо фінансово-консалтингові посередники забезпечують узгодження інтересів інвестора і вкладника. На шляху розв'язання цієї потреби необхідно створити умови для реальної незалежності консалтингових посередників. В свою чергу, успіх цих компаній залежить від формування свого іміджу, розуміння психології поведінки населення на фінансовому ринку та співпраці з інвестиційно-промисловими групами.

Література:

1. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс] : Закон України від 15 грудня 2005 року N 3201-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>.
2. Версаль Н. І. Фінансове посередництво в Україні: теоретичні та практичні аспекти [Текст] / Н. І. Версаль // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 99.
3. Заволока Ю. Якісна характеристика типів інвестиційної поведінки у трансформаційній економіці [Текст] / Ю. Заволока // Економічний аналіз. – 2010. № 5. – С. 259-263.
4. Зимовець В. В. Фінансове посередництво : навч. посіб [Текст] / В. В. Зимовець, С. П. Зубик. – К. : КНЕУ, 2004. – 288 с.
5. Ідентифікація інвестиційного партнерства держави та бізнесу [Текст] / М. О. Циганкова // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 101-116.
6. Корнєв В. В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні [Текст] / В. В. Корнєв // Фінанси України. – 2008. – №1. – С. 77 – 85.
7. Сандоян Э. М. Институт финансового посредничества в современной экономике [Текст] / Э. М. Сандоян // Бюллетень международного Нобелевского экономического форума 2010. – № 1(3). – С. 81-99.
8. Украинцы держат на руках 40-60 млрд. долларов / Комерсант.biz. – 29 березня 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/rubric/3/p/46>.
9. Ходжсон Дж. Привычки, правила и экономическое поведение [Текст] / Дж. Хожсон // Вопросы экономики. – 2000. – №1. – С. 39-55.
10. Шумптер Й. Теория экономического развития [Текст] / Й. Шумптер. – М. : Эксмо, 2007. – 864 с.
11. Robert G. King, Ross Levine. Finance and Growth: Schumpeter Might be Right [Електронний ресурс]: The Quarterly Journal of Economics, Vol. 108, No. 3. (Aug., 1993). – P. 717-737. – Режим доступу: <http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevEco/Readings/07Finance/05King&Levine-QJE1993>.

О. В. Богоявленський

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА КАК ФАКТОР ОПТИМИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ

В статье рассмотрено влияние института финансового посредничества на инвестиционное поведение населения. Определены отдельные направления оптимизации инвестиционной деятельности и их влияние на хозяйственный оборот. Предлагаются конкретные пути активизации инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: Инвестиции, финансовое посредничество, сбережения населения, финансово-инвестиционные компании, риски, накопления, индивидуальное инвестирование, инвестиционный проект.

O. Bogoyavlenskiy

FINANCIAL INTERMEDIATION AS A FACTOR IN OPTIMIZATING THE INVESTMENT BEHAVIOR OF THE POPULATION

Annotation. The the article considers the influence of the institute of financial intermediation on investing activities of households. Identified some sources of investment activities and their impact on the economic turnover. Suggests specific ways of activation investment activity.

Key words: investment, financial intermediation, savings, financial and investment companies, the risks, accumulation, individual investment, investment project.

Надійшла до редакції 25.02.2013 року.